

УДК 378:316

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-1-40>

Оксана КРАЙНЯК,

orcid.org/0000-0003-2233-0791

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри романо-германської філології

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

(Дніпро, Україна) *oxanakraynyak@gmail.com*

Євгенія ІЖКО,

orcid.org/0000-0002-3971-7813

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри романо-германської філології

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

(Дніпро, Україна) *essizhko@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ АКТИВНИХ ТА ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Наведено результати аналізу ролі активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії в системах дистанційного навчання. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю проектування змісту освітніх програм професійної підготовки з використанням дистанційних освітніх технологій у контексті діяльнісної парадигми освіти, орієнтованої на підвищення її ефективності та якості. Авторами виявлено педагогічні умови систем дистанційного навчання для реалізації активних та інтерактивних методів навчання. Охарактеризовано роль учасників дистанційного навчання з погляду активного типу педагогічної взаємодії. Розглянуто сутність найбільш поширених активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії, визначено їх переваги та недоліки. Обґрунтовано необхідність комплексного вибору активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії для здійснення результативного полілогічного взаємозв'язку на відстані учнів із педагогами та один з одним. Доведено, що ефективна модель дистанційного навчання передбачає активну позицію всіх учасників педагогічної взаємодії, оскільки в іншому випадку дистанційне навчання набуває форми традиційної моделі заочного навчання та самостійного вивчення матеріалу, при цьому студент стає автономною та ізольованою фігурою освітнього процесу. У зв'язку з цим потрібна спеціальна підготовка педагогів до реалізації активних та інтерактивних методів у системі дистанційного навчання через курси підвищення кваліфікації. Додатково можна звернутися до важливості інноваційних підходів у підготовці педагогічних кадрів, спрямованих на впровадження активних та інтерактивних методів у дистанційну освіту. Розробка спеціалізованих курсів, що охоплюють сучасні методики викладання та взаємодії зі студентами в онлайн середовищі, може значно підвищити якість дистанційного навчання.

Ключові слова: активні та інтерактивні методи, педагогічна взаємодія, дистанційне навчання, дистанційні освітні технології, педагог, інформаційно-комунікаційні технології.

Oksana KRAINIAK,

orcid.org/0000-0003-2233-0791

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;

Associate Professor at the Department of Romano-Germanic Philology

Oles Honchar Dnipro National University

(Dnipro, Ukraine) *oxanakraynyak@gmail.com*

Yevheniia IZHKO,

orcid.org/0000-0002-3971-7813

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Romano-Germanic Philology

Oles Honchar Dnipro National University

(Dnipro, Ukraine) *essizhko@gmail.com*

PECULIARITIES OF IMPLEMENTATION OF ACTIVE AND INTERACTIVE METHODS OF LEARNING DURING DISTANCE LEARNING

The results of the analysis of the role of active and interactive methods of pedagogical interaction in distance learning systems are presented. The relevance of the study is determined by the need to design the content of educational programs

of professional training using distance educational technologies in the context of the activity paradigm of education, focused on increasing its efficiency and quality. The authors identified the pedagogical conditions of distance learning systems for the implementation of active and interactive learning methods. The role of distance learning participants is characterized from the point of view of the active type of pedagogical interaction. The essence of the most common active and interactive methods of pedagogical interaction is considered, their advantages and disadvantages are determined. The need for a complex selection of active and interactive methods of pedagogical interaction for effective polylogical communication at a distance between students and teachers and with each other is substantiated. It has been proven that an effective model of distance learning involves the active position of all participants in the pedagogical interaction, because otherwise distance learning takes the form of a traditional model of distance learning and independent study of the material, while the student becomes an autonomous and isolated figure in the educational process. In this regard, special training of teachers is needed to implement active and interactive methods in the distance learning system through professional development courses. In addition, it is possible to refer to the importance of innovative approaches in the training of pedagogical personnel aimed at the implementation of active and interactive methods in distance education. The development of specialized courses covering modern methods of teaching and interaction with students in an online environment can significantly improve the quality of distance learning.

Key words: active and interactive methods, pedagogical interaction, Distance Learning, distance educational technologies, teacher, information and communication technologies.

Постановка проблеми. Сьогодні однією з найпоширеніших форм здобуття освіти є дистанційне навчання (ДО) як новий формат реалізації освітнього процесу, спосіб переходу від репродуктивної до активної парадигми освоєння знань, до освіти, що базується на конструктивній спільній діяльності всіх учасників навчального процесу. Необхідність впровадження дистанційних освітніх технологій (ДОТ), активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії визначається ціловою програмою розвитку освіти на 2016–2020 рр., державними освітніми стандартами вищої освіти та підкріплюється характером змін у суспільстві та в системі освіти. Це пов'язано з підвищенням вимог до якості та ефективності освітнього процесу, персоналізацією навчання та індивідуалізацією освітніх технологій, інтенсивним розвитком ІКТ, впровадженням гнучких електронних моделей отримання освітніх послуг. Основна тенденція соціальних і освітніх реформ, що відбуваються, виражена в ідеї створення глобального відкритого інформаційно-комунікаційного освітнього середовища, ядром якого є Internet-технології, у створенні умов для навчання студентів роботі в режимі самоосвіти, задоволення особистісних потреб у знаннях, що дозволяють їм адаптуватися в сучасному світі. «Позитивні перетворення у суспільстві не можуть бути досягнуті у рамках традиційної моделі навчання. Для здійснення цілей освіти, висунутих на цьому етапі, необхідна зміна фундаментальних засад навчання, розробка ефективних навчальних стратегій». У цьому сенсі сьогодні стратегічним ресурсом розвитку освіти розглядають ДОТ, оскільки вони дозволяють зробити педагогічну взаємодію між викладачем та студентами більш доступною, вільною та психологічно комфортною, а також забезпечити вирішення повного зведення дидактичних завдань, зокрема, надати

учням широкий доступ до інформації, можливість самостійно освоювати навчально-методичні матеріали в інтерактивному режимі з використанням засобів віртуальної візуалізації та інтерактивного контенту, виконувати практичні завдання, використовувати вправи-тренажери, обмінюватися інформацією та брати участь в обговоренні проблеми з іншими учасниками освітньої взаємодії, отримувати підтримку та консультацію викладача. форми контролю знань ДОТ реалізуються на різних етапах навчання для підтримки навчального процесу завдяки потужному функціоналу систем ДН, які дозволяють забезпечити цілісність навчального процесу та наступність усіх його етапів. Системи ДО пов'язують усі елементи дидактичних комплексів, створюють єдність інформаційної основи та програмно-апаратного середовища, інтенсифікують навчальний процес, активізують пізнавальну діяльність студентів, реалізують у процесі самостійної роботи учнів з елементами дидактичного комплексу індивідуальний темп засвоєння навчального матеріалу, дозволяють здійснювати оперативний контроль над знань, формування умінь та навичок, вести статистику успішності, діагностувати рівень підготовки кожного учня, об'єктивну та змістовну поінформованість викладача. Наприклад, найбільш поширеними такими системами є Blackboard, Moodle, WebCT та ін, які передбачають підтримку всього технологічного ланцюжка організації та супроводу навчання за допомогою інтернет-технологій, у тому числі проведення аналізу ходу навчального процесу. Розміщені на їх основі електронні освітні ресурси є «комплексними засобами навчання, що поєднують у собі теоретичну, практичну та контролюючу частини, які дозволяють здійснювати безперервний дидактичний та інтегруючий дидактичні, методичні, ергономічні, психологопедагогічні особливості навчання».

Оцінка якості організації ДН традиційно визначається такими організаційно-методичними показниками, як доступність та повнота мережевих електронних навчально-методичних комплексів з дисциплін, що вивчаються, актуальність представленого навчального матеріалу, можливість отримання знань у процесі активного самонавчання, наявність методичних вказівок по роботі з електронними навчальними матеріалами, завдань за всіма формами контролю (поточного, проміжного, підсумкового) (Уклад, 2002: 136).

Аналіз досліджень. Показники ефективності реалізації ДН та його результатів доповнюються такими характеристиками, як зручність форми подання інформації, необмеженість спілкування з викладачами, зручність та наочність сприйняття технології ДН, можливість індивідуального графіка навчання, затребуваність дистанційної форми навчання. Проте за всіх своїх перевагах нерідко ДО орієнтовано використання пасивних технологій, які передбачають одностороннє вплив педагога, що є головним організатором навчального процесу, розподіляє роботу, ставить цілі, контролює дії всіх учнів. Засоби навчання та технології, що використовуються, прив'язуються до застарілих дидактичних концепцій, де основою будь-якої технології є освоєння матеріалу та його контроль (Карпук, 2005: 72). Тим часом для якісної освіти більшою мірою характерні активні та інтерактивні методи навчання, які дозволяють будувати навчальний процес відповідно до вимог сучасної концепції освіти, що ґрунтується на діалоговій концепції, коли акцент робиться на розумінні та взаєморозумінні учасників освітнього процесу. Таким чином, виявляється суперечність між очевидною необхідністю використання активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії у ДО та недостатньою розробленістю психолого-педагогічних, технічних умов, основними серед яких виступають методи та засоби, що сприяють оптимізації та здійсненню інтерактивної взаємодії за допомогою інтернет-технологій. У зв'язку з цим очевидним є висновок про те, що проблема активної та інтерактивної педагогічної взаємодії між викладачем та студентами в системі ДН, його природа, сутність, функціональні та організаційні особливості його організації потребують додаткового опрацювання. Особливої уваги вимагає формування готовності самих педагогів до використання практично активних та інтерактивних методів в ДО (Максимчук, 2008: 390). Незважаючи на те, що більшість викладачів мають високий рівень ІКТ-компетентності, в сучасних умовах цього виявляється недостатньо. Досвід впровадження у педагогічну практику ДОТ показує, що сьогодні важливим завданням розвитку

педагогічної освіти стає формування у викладачів не лише ІКТ-компетентності, а й нового способу виконання педагогічних дій, що ґрунтуються на зміні характеру взаємин між викладачами та студентами. Основу освітнього процесу з використанням ДОТ складає цілеспрямована та контрольована інтенсивна самостійна робота тих, хто навчається у зручний для них час за наявності спеціалізованих засобів навчання. При цьому специфіка навчально-методичного супроводу самостійної роботи студентів в системі ДН полягає у створенні інтерактивного зворотного зв'язку, за допомогою якого учні можуть контролювати свій прогрес у досягненні цілей навчання і яка втілюється через контрольні завдання та тести, дискусії з проблемних питань дисциплін, що вивчаються, форуми для організації навчального співробітництва учнів, відкриті дискусії обговорення найбільш актуальних проблем, проведення групових досліджень та виконання спільних проєктів. Таким чином, організація навчального процесу за допомогою ДОТ потребує активної навчально-пізнавальної діяльності студентів з матеріалами мережевих курсів, а це у свою чергу передбачає і активну діяльність викладача, який повинен вміти працювати в умовах розподіленого часу, бути готовим до ефективного спілкування та активного обміну інформацією з учнями для забезпечення своєчасного зворотного зв'язку, ґрунтуватися на педагогічній взаємодії на засадах різноманіття та ефективності дидактичного арсеналу; партнерства, співпраці з учнями, пошуку індивідуального підходу до кожного, «принципів реалізації практиологічної моделі організації дослідницької діяльності студентів – принципи системності, комунікативності, комплексності, гуманізації, діалогічності, активності» (Поліщук, 2006: 424).

Мета статті полягає, у вивченні того, як ефективно застосовувати активні та інтерактивні методи навчання під час дистанційного навчання. Стаття, ймовірно, розглядає методи та стратегії, які можна використовувати для залучення учнів до навчання, сприяючи їх активному взаємодії та збереженню уваги під час віддаленого навчання.

На наш погляд, ДО продемонструє вищі результати, якщо ґрунтуватиметься на використанні активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії учнів та викладачів. Ряд авторів змістовно розводять ці поняття: «...активні форми навчання передбачають використання методів, спрямованих насамперед на самостійне оволодіння студентами знаннями в процесі активної пізнавальної діяльності, а інтерактивні форми навчання орієнтовані на широку взаємодію викладача (реального чи віртуального) та студентів, а також студентів один з одним». «Активні форми

навчання передбачають використання такої системи методів, яка спрямована головним чином на викладачем готових знань та його відтворення, але в самостійне оволодіння студентами знань у процесі активної пізнавальної діяльності. Вони націлені на вироблення у свідомого ставлення до навчання, прагнення самостійно мислити, знаходити свій підхід до вирішення проблеми, бажання самостійно отримувати знання. Активні методи навчання стимулюють пізнавальну діяльність учнів, будуються переважно на діалозі, передбачають вільний обмін думками про шляхи вирішення тієї чи іншої проблеми, характеризуються високим рівнем активності учнів». Інтерактивні методи навчання «орієнтовані на широку взаємодію викладача (реального чи віртуального) та студентів, а також студентів один з одним; припускають моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, загальне вирішення питань на підставі аналізу обставин та ситуації. Важливою є спільна робота, яка потребує вміння співпрацювати в команді, знаходити вихід із неординарних ситуацій». У сучасній педагогічній літературі ці терміни стоять в одному семантичному ряду і часто вживаються як взаємозамінні; одні й самі методи називаються то активними, то інтерактивними. У деяких дослідженнях методи інтерактивного навчання є різновидом методів активного навчання. «У першому випадку передбачається активна педагогічна взаємодія між викладачем та учням на навчальному занятті, суб'єктна позиція останнього у навчанні; у другому – педагогічна взаємодія пронизує навчальний процес як у вертикалі (викладач-слухач), і по горизонталі (слухач-слухач)». Інтерактивні методи розглядають як сучасну форму активних методів. До методів активного навчання відносять ділові та рольові ігри, аналіз конкретних ситуацій, вирішення ситуаційних завдань, кейсів, метод мозкового штурму, метод проєктів, портфоліо, проблемну лекцію, лекцію вдвох, лекцію із задалегідь запланованими помилками, евристичну бесіду, самостійну роботу з літературою, дискусії, колективну розумову діяльність, ТРВЗ). До методів інтерактивного навчання автори відносять «групові дискусії, роботу з інтерактивним навчальним матеріалом, індивідуальні або групові консультації, спілкування електронною поштою, в чаті, різні види інтерактивного контролю знань (телеконференції, онлайн-тести, групові проєкти, індивідуальні файли із завданнями), надання зворотного зв'язку студентам у процесі навчання, можливості повторного звернення до навчальних матеріалів». Водночас інші автори до інтерактивного навчання відносять також «ділові та рольові ігри, дискусії, диспути, аналіз конкретних ситуа-

цій, бесіди, а також лекції з елементами дискусій, проблемним викладом матеріалу, дослідження, практикуми. Важливе значення має робота у малих групах, лабораторно-дослідницькі роботи, проєкти, евристичне навчання, проблемно-пошукове навчання тощо» (Софій, 2004: 128). Як видно з наведених прикладів, у науковій літературі немає чіткої класифікації, що показує, що являють собою активні та інтерактивні методи, одні й самі методи відносять як до активних, так і до інтерактивних. Незважаючи на різні тлумачення авторами цих понять насамперед ми звертаємо увагу на дидактичний потенціал активної та інтерактивної педагогічної взаємодії між учасниками освітнього процесу, основним завданням якого є фасилітація, тобто напрямок процесу обміну інформацією; виявлення різноманіття точок зору студентів, звернення до їхнього особистого досвіду; підтримка активності студентів; поєднання теорії та практики; взаємозбагачення досвіду; оптимальне сприйняття та засвоєння навчального матеріалу». Доказом розуміння педагогами значимості використання у системі дистанційного навчання активних та інтерактивних методів є результати проведеного нами опитування викладачів вузу, яким пропонувалося відповісти на питання про те, що, на їхню думку, дають заняття, що проводяться в активних та інтерактивних формах порівняно з традиційно прийнятими методами роботи. Респонденти при виборі декількох варіантів відповіді відзначали більш активну роботу з навчальним матеріалом (78 %), підвищення інтересу до навчання (67 %), краще засвоєння матеріалу (53 %), формування усвідомлених практичних навичок (43 %), формування комунікативних умінь та навичок (19 %), відсутність видимих змін (2 %). Отримані переважно позитивні відповіді підтверджують розуміння педагогами очевидної необхідності оволодіння методикою реалізації активних та інтерактивних методів у сучасній освіті, у тому числі у дистанційному навчанні. Однак не можна заперечувати той факт, що аналіз теоретичних розробок з питання, що розглядається, дає підстави стверджувати, що досліджень, спрямованих на організацію такого виду взаємодії в дистанційному навчанні, сьогодні недостатньо, методи та засоби активної та інтерактивної взаємодії в дистанційному навчанні вивчені мало, тоді як про діяльність того, хто навчається в системі ДН, свідчать як про новий вид діяльності, що відповідає вимогам сучасного соціуму. Крім того, викладачеві в системі ДН не завжди зрозумілими виявляються нові супервізійні ролі, що актуалізували себе – інформатора-експерта (на етапі створення матеріалів електронних навчальних курсів, відстеження результатів процесу навчання); орга-

нізатора-фасилітатора (на етапі визначення активної взаємодії учнів); консультанта-координатора (на етапі відповідей на запитання студентів та постановки нових пізнавальних завдань). Основне значення у дистанційному навчальному процесі набуває полілогу між викладачем та студентом, а також між студентами. Автори відзначають важливу роль активних та інтерактивних методів у розвитку інтелектуальних та творчих здібностей учнів, їх саморозвитку та самоосвіти, у розвитку креативності. Зазначається, що «активні та інтерактивні методи навчання, сучасне осмислення їх сутнісних характеристик неможливе без усвідомлення необхідності застосування інформаційних технологій, електронних підручників, інтерактивних засобів навчання (інтерактивна дошка), які забезпечують активний обмін інформацією між користувачем та інформаційною системою в режимі реального часу. Використання інтерактивних засобів спрямоване на взаємодію користувача з комп'ютером», воно «дозволяє учням керувати

ходом навчання, регулювати швидкість вивчення матеріалу, повертатися більш ранні етапи».

Висновки. Безсумнівно, питання використання активних та інтерактивних технологій ДО потребують подальшого вдосконалення та розвитку, але вже зараз отримані результати дозволяють позитивно впровадити їх у методіку організації педагогічної взаємодії у дистанційному навчанні. Додаткової уваги вимагає розробка методичного супроводу організації активної навчальної діяльності дистанційного процесу навчання в єдиному інформаційно-освітньому середовищі, створеному на основі мережевих систем дистанційного навчання, спеціалізована підготовка викладачів для системи дистанційного навчання на курсах підвищення кваліфікації в режимі дистанційного навчання, підготовка та проведення циклу семінарів для тьюторів із забезпечення використання активних методів дистанційного навчання. Для освоєння нових методів роботи в інформаційно-освітньому середовищі навчання може проводитись на практичних прикладах роботи у віртуальному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інноваційні технології навчання в системі підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців. Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2002. 253с.
2. Інтерактивні методи навчання: [навч. посібник]. / За ред. П.Шевчука і П.Фенриха. Щецін, Вид-цтво WSAP, 2005. 170 с.
3. Карпук В.І. Курси дистанційного навчання . Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 72 с.
4. Максимчук Б. А. Актуальність формування валеологічної компетентності майбутніх педагогів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Вінниця. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського, Ін-т магістратури, аспірантури, докторантури, Ін-т математики, фізики і технологій освіти ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, Ін-т проф.-техн. освіти, Ін-т інформ. технологій і засобів навчання. Київ ; Вінниця, 2008. Вип. 20. С. 390–394.
5. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: [Монографія] / За ред. Н.Г.Ничкало. Тернопіль: ТНПУ, 2006. 424 с.
6. Софій Н.З. Про сто і один метод активного навчання. Київ.: Крок за кроком, 2004. 128 с.
7. Уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід роботи. Київ. : А.П.Н., 2002. 136 с.

REFERENCES

1. Innovatsiini tekhnolohii navchannia v systemi pidhotovky ta pidvyshchennia kvalifikatsii derzhavnykh sluzhbovtziv (2002) [Innovative learning technologies in the system of training and updating the qualifications of civil servants]. Odesa: ORIDU UADU. 253s. [in Ukrainian]
2. Interaktyvni metody navchannia (2005): [navch. posibnyk] Shchetsin, Vyd-tstvo WSAP. 170 s. [in Ukrainian]
3. Karpuk V.I. (2005) Kursy dystantsiinoho navchannia[Distance learning courses]. Lviv: LRIDU NADU 72 s. [in Ukrainian]
4. Maksymchuk B. A. (2008) Aktualnist formuvannia valeolohichnoi kompetentnosti maibutnykh pedahohiv. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy [The relevance of the formation of valeological competence of future teachers. Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems.] : zb. nauk. pr. Vinnyts. derzh. ped. un-t im. Mykhaila Kotsiubynskoho, In-t mahistratury, aspirantury, doktorantury, In-t matematyky, fizyky i tekhnolohii osvity ; In-t ped. osvity i osvity doroslykh, In-t prof.-tekhn. osvity, In-t inform. tekhnolohii i zasobiv navchannia. Kyiv; Vinnytsia. Vyp. 20. S. 390–394. Fakhove vydannia. [in Ukrainian]
5. Polishchuk V. A. (2006) Teoriia i metodyka profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pedahohiv v umovakh neperervnoi osvity [Theory and methodology of professional training of social teachers in conditions of continuous education]: [Monohrafiia] / Za red. N.H.Nychkalo. Ternopil: TNPU. 424 s. [in Ukrainian]
6. Sofii N.Z. (2004) Pro sto i odynd metod aktyvnoho navchannia [About one hundred and one methods of active learning]. Kyiv: Krok za krokom. 128 s. [in Ukrainian]
7. Uklad. O. Pometun, L. Pyrozhenko (2002) Interaktyvni tekhnolohii navchannia: teoriia, praktyka, dosvid roboty [theory, practice, work experience]. Kyiv.: A.P.N. 136 s. [in Ukrainian]